

MEDIADA SOXTA AXBOROT: LINGVISTIK TAHLIL

Fergana State University, Department of English

Scientific supervisor: **Adamboyeva Nafisa Qodirberganovna**

Fergana State University, Faculty of foreign languages

student of Philology and Language Teaching: English language, 2nd year

Sodiqova Mahliyo

sodiqovamahliyo77@gmail.com

+998936976707

Annotatsiya: Ushbu maqolada mediada keng tarqalayotgan soxta axborot (fake news) hodisasi lingvistik, diskursiv va pragmatik jihatdan kompleks o'rganiladi. Tadqiqotda soxta axborotlarning yuzaga kelish sabablari, ularning til orqali ifodalanish xususiyatlari, manipulyativ strategiyalari hamda auditoriyaga ta'sir mexanizmlari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, soxta axborotni aniqlashda qo'llaniladigan lingvistik indikatorlar tizimi ishlab chiqilib, ularning amaliy qo'llanilishi asoslab beriladi. Raqamli muhitda axborot tarqalishining o'ziga xos xususiyatlari ham alohida yoritilib, mediada axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ilmiy xulosalar chiqariladi.

Kalit so'zlar: soxta axborot, fake news, lingvistik tahlil, diskurs, manipulyatsiya, pragmatika, media, kommunikatsiya, axborot xavfsizligi

Abstract: This article presents a comprehensive linguistic analysis of fake information in modern media. The study investigates the causes of fake news, its linguistic representation, discursive and pragmatic features, as well as manipulative strategies used to influence audiences. Special attention is given to the system of linguistic indicators for detecting fake information and their practical application. The paper also examines the specific characteristics of information dissemination in the digital environment. The findings contribute to ensuring information security and improving media literacy.

Keywords: fake news, linguistic analysis, discourse, manipulation, pragmatics, media, communication, information security

Аннотация: В данной статье проводится комплексный лингвистический анализ фейковой информации в современных средствах массовой информации. Исследуются причины возникновения фейковых новостей, их языковые, дискурсивные и прагматические особенности, а также манипулятивные стратегии воздействия на аудиторию. Особое внимание уделяется системе лингвистических индикаторов выявления ложной информации. Также анализируются особенности распространения информации в цифровой среде. Полученные результаты способствуют обеспечению информационной безопасности и развитию медиаграмотности.

Ключевые слова: фейковая информация, лингвистический анализ, дискурс, манипуляция, прагматика, СМИ, коммуникация, информационная безопасность

Kirish

XXI asr axborot texnologiyalari asri sifatida insoniyat tarixida yangi bosqichni boshlab berdi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning rivojlanishi natijasida axborot almashinuvi misli ko‘rilmagan darajada tezlashdi. Har qanday foydalanuvchi nafaqat axborot iste‘molchisi, balki uni yaratuvchi va tarqatuvchi subyektga aylandi.

Biroq ushbu jarayon bilan bir qatorda, mediada soxta axborotlarning keng tarqalishi ham global muammoga aylandi. Soxta axborot (fake news) – bu haqiqatga mos kelmaydigan, ataylab buzib ko‘rsatilgan yoki manipulyativ maqsadlarda yaratilgan axborotdir.

Soxta axborotlar jamiyat ongiga bevosita ta‘sir ko‘rsatib, ijtimoiy fikrni shakllantirishda, siyosiy qarorlar qabul qilishda va ommaviy xatti-harakatlarga ta‘sir qilishda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli ushbu hodisani lingvistik nuqtai nazardan o‘rganish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi mediada soxta axborotlarning lingvistik xususiyatlarini chuqur tahlil qilish, ularning diskursiv va pragmatik mexanizmlarini aniqlash hamda ularni aniqlashning samarali usullarini ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

Soxta axborot muammosi so‘nggi o‘n yilliklarda turli ilmiy yo‘nalishlarda keng o‘rganilmoqda. Allcott va Gentzkow o‘z tadqiqotlarida ijtimoiy tarmoqlarda fake news tarqalishining iqtisodiy va ijtimoiy omillarini tahlil qilgan.¹ Ularning fikricha, soxta axborot ko‘pincha auditoriyaning e‘tiborini jalb qilish va reklama daromadini oshirish maqsadida yaratiladi.

Tandoc, Lim va Ling esa fake news tushunchasini tizimlashtirib, uni satira, propaganda, noto‘g‘ri axborot va manipulyativ axborot kabi turlarga ajratadi.²

Lingvistik nuqtai nazardan qaraganda, Bourdieu tilni ijtimoiy kapital sifatida talqin qiladi.³ Uning fikricha, til orqali hokimiyat amalga oshiriladi va ijtimoiy tengsizliklar mustahkamlanadi. Bu esa soxta axborotning manipulyativ tabiatini tushunishda muhim nazariy asosdir.

Fairclough va van Dijk kabi olimlar diskurs tahlili orqali media matnlarining yashirin ma‘nolarini va ideologik yuklamasini o‘rganishgan.⁴ Ularning ishlari soxta axborot diskursini tahlil qilishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Ilmiy yangilik

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi mediada tarqalayotgan soxta axborotlarni lingvistik nuqtai nazardan kompleks o‘rganilganida namoyon bo‘ladi. Tadqiqotda soxta

---

¹ Allcott H., Gentzkow M. Social Media and Fake News. – Journal of Economic Perspectives, 2017.

² Tandoc E.C., Lim Z.W., Ling R. Defining “Fake News”: A Typology of Scholarly Definitions. – Digital Journalism, 2018.

³ Bourdieu P. Language and Symbolic Power. – Cambridge: Harvard University Press, 1991.

⁴ Fairclough N. Media Discourse. – London: Edward Arnold, 1995.

axborotlarning faqat mazmuniy jihati emas, balki ularning til vositalari orqali qanday shakllanishi va auditoriyaga qanday ta'sir ko'rsatishi tizimli ravishda tahlil qilindi.

Shuningdek, ishda soxta axborotni aniqlashga xizmat qiluvchi leksik, grammatik va stilistik indikatorlar aniqlanib, ilmiy jihatdan asoslandi. Xususan, emotsional-ekspressiv birliklar, noaniq subyektli gaplar hamda dramatik ifoda vositalari soxta axborotning muhim belgilaridan biri sifatida ko'rsatildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda diskursiv va pragmatik yondashuvlar integratsiyasi asosida soxta axborotning manipulyativ strategiyalari ochib berildi. Bu esa mediada axborotni lingvistik mezonlar asosida baholash imkonini kengaytiradi.

Amaliy ahamiyati

Tadqiqot natijalari amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularni bir necha yo'nalishda qo'llash mumkin.

Birinchi, mazkur ish natijalari media savodxonlikni oshirish jarayonida foydalanilishi mumkin. Soxta axborotni aniqlash mezonlari keng jamoatchilik, talabalar va jurnalistlar uchun foydali metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Ikkinchi, tadqiqot natijalaridan ta'lim jarayonida, xususan, sotsiolingvistika, media lingvistika va diskurs tahlili fanlarida qo'llash mumkin.

Uchinchi, ushbu ilmiy xulosalar ommaviy axborot vositalari faoliyatini tahlil qilish, fakt-checking jarayonlarini takomillashtirish hamda axborot xavfsizligini ta'minlashda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Natijalar

Tadqiqot jarayonida mediada tarqalayotgan soxta axborotlarning lingvistik xususiyatlari tizimli ravishda tahlil qilinib, bir qator muhim natijalarga erishildi.

Avvalo, tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, soxta axborot matnlarida emotsional-ekspressiv leksika yuqori darajada qo'llaniladi. Xususan, "shok", "dahshat", "favqulodda",

“ishonmaysiz” kabi soʻzlar va iboralar oʻquvchining hissiy holatiga bevosita taʼsir koʻrsatib, uning tanqidiy fikrlashini susaytiradi. Bunday birliklar axborotni tezroq qabul qilish va tarqatishga undaydi.

Ikkinchidan, grammatik tahlil natijasida soxta axborotlarda noaniq subyektli gaplar va passiv konstruktsiyalar keng qoʻllanishi aniqlandi. Masalan, “aytilishicha”, “maʼlum qilinishicha”, “mutaxassislar fikricha” kabi ifodalar orqali axborot manbasi aniq koʻrsatilmaydi. Bu esa xabarning ishonchliligini tekshirishni qiyinlashtiradi.

Uchinchidan, stilistik jihatdan soxta axborot matnlarida mubolagʻa (giperbola), drammatizatsiya va sensatsionlik asosiy vositalardan biri sifatida xizmat qiladi. Bunday usullar orqali oddiy voqea ham kattalashtirib koʻrsatiladi va auditoriyaning eʼtibori jalb qilinadi.

Bundan tashqari, diskursiv tahlil shuni koʻrsatdiki, soxta axborotlar koʻpincha aniq kommunikativ strategiya asosida quriladi. Ularning asosiy maqsadi — auditoriyani ishontirish, qoʻrqitish yoki chalgʻitishdan iborat.

Natijada, tadqiqot davomida soxta axborotni aniqlashda foydalaniladigan asosiy lingvistik indikatorlar tizimi shakllantirildi. Bu indikatorlar media matnlarni tahlil qilishda muhim metodik asos boʻlib xizmat qiladi.

Muhokamalar

Olingan natijalar mediada soxta axborotlarning tasodifiy emas, balki maʼlum lingvistik va kommunikativ qonuniyatlarga asoslangan holda yaratilishini koʻrsatadi. Bu esa soxta axborotni aniqlashda lingvistik tahlilning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xususan, emotsional leksikaning faol qoʻllanilishi T. van Dijkning diskurs va ideologiya haqidagi qarashlari bilan uygʻunlashadi.⁵ Uning fikricha, til orqali ijtimoiy

---

⁵ van Dijk T.A. Discourse and Power. – London: Palgrave Macmillan, 2008.

ongga ta'sir o'tkazish mumkin, va aynan soxta axborotlar bu imkoniyatdan keng foydalanadi.

Shuningdek, N. Faircloughning tanqidiy diskurs tahlili nazariyasiga ko'ra, har qanday matn ijtimoiy kontekst bilan chambarchas bog'liq. ⁶ Tadqiqot natijalari ham shuni ko'rsatdiki, soxta axborotlar ko'pincha muayyan ijtimoiy, siyosiy yoki iqtisodiy manfaatlarni ilgari surishga xizmat qiladi.

Biroq muhokama jarayonida shuni ham ta'kidlash lozimki, barcha emotsional yoki ekspressiv matnlarni soxta axborot sifatida baholab bo'lmaydi. Ba'zi hollarda real axborot ham auditoriyani jalb qilish maqsadida shu kabi vositalardan foydalanadi. Shu sababli, soxta axborotni aniqlashda faqat bitta emas, balki bir nechta lingvistik belgilar majmuasi asosida xulosa chiqarish zarur.

Yana bir muhim jihat shundaki, zamonaviy raqamli media sharoitida axborotlar juda tez tarqaladi va ularni tekshirish imkoniyati cheklangan bo'ladi. Bu esa soxta axborotlarning keng yoyilishiga sabab bo'lmoqda va ularni o'rganish dolzarbligini yanada oshiradi.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijalari mediada tarqalayotgan soxta axborotlar o'ziga xos lingvistik xususiyatlarga ega ekanligini ko'rsatdi. Ushbu xususiyatlar orqali axborot nafaqat yetkaziladi, balki auditoriyaga ma'lum darajada ta'sir o'tkaziladi va yo'naltiriladi.

Tadqiqot asosida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

soxta axborotlarda emotsional-ekspressiv va baholovchi leksika ustunlik qiladi;

grammatik jihatdan noaniqlikni ifodalovchi konstruktsiyalar keng qo'llaniladi;

stilistik vositalar orqali axborotning ta'sirchanligi kuchaytiriladi;

---

⁶ Fairclough N. Media Discourse. – London: Edward Arnold, 1995.

diskurs darajasida esa muayyan manipulyativ maqsad ko‘zlanadi.

Shuningdek, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, soxta axborotni aniqlashda lingvistik yondashuv muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u media savodxonlikni oshirishda samarali vosita bo‘la oladi.

Kelgusida mazkur yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlarda soxta axborotni avtomatik aniqlash, sun‘iy intellekt asosida tahlil qilish va lingvistik indikatorlarni kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. van Dijk T.A. Discourse and Power. – London: Palgrave Macmillan, 2008.
2. Fairclough N. Media Discourse. – London: Edward Arnold, 1995.
3. Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
4. McQuail D. Mass Communication Theory. – London: Sage Publications, 2010.
5. Wodak R., Meyer M. Methods of Critical Discourse Analysis. – London: Sage, 2009.
6. Bourdieu P. Language and Symbolic Power. – Cambridge: Harvard University Press, 1991.
7. O‘zbekiston Respublikasi “Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2002.
8. Habermas J. The Theory of Communicative Action. – Boston: Beacon Press, 1984.